

רשק
שיעורית
תורה

היכלי תורה

ערש"ק וארא כט טבת תשע דף היומי בבלי: בבא בתרא קמז ירושלמי: ברכות ג

ויאמר משה לא נכון לעשות כן הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו..

נושאי הדף בעלון

נתינת תרופות לחולה מסוכן והאכלתו בכפיה.....בבא בתרא קמז

מתנת שכיב מרע בניירות ערך שהנפיקו נכרים.....בבא בתרא קמא

קריאה לתורה על שם אביו הגוי.....בבא בתרא קמט

מתנת שכיב מרע.....בבא בתרא קמט

הקנה לחבירו כל מה שבביתו.....בבא בתרא קנ

דיני מברחת נכסיה.....בבא בתרא קנ

אם תפלין בכלל בגדים.....בבא בתרא קנא

שינוי נוסח התפילה בבית הכנסת היפך תנאי הבונה.....בבא בתרא קנב

איסור קללת חבירו וטעמו.....בבא בתרא קנג

כפתור ופרח.....עמוד 5

בדבריו אלה של משה רבנו, יש לדקדק, אם הוא טוען לפרעה נגד הקרבת קרבנות במצרים. כי יש חשש שמא יהרגו המצרים, הרי לדבריו הצעתו של פרעה 'לכו זבחו לאלקים בארץ' היא מן הנמנעות, ולא יתכן כלל להעלותה על הדעת, ומדוע נקט לשון 'לא נכון לעשות כן' שממנה נראה כי החסרון של הקרבת הקרבנות במצרים הוא רק שאין זה הוגן וראוי. ועוד, וכי עלה מורא המצרים על ראשו של משה רבנו, והלא לא נתיירא מפני פרעה ועבדיו.

ויש לפרש כוונת משה בטענת 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו' לא באה כלל ללמד על עצם האפשרות להקריב את הקרבנות במצרים, כפי הצעתו של פרעה. אלא שדן משה רבנו על הבהמות שהיו נחוצות לבני ישראל לצורך הקרבת הקרבנות, ובודאי שהיו צריכים גם לקנות בהמות מן המצרים לצורך זה, ובבהמות אלו, הנרכשות מעובדי עבודה זרה, יש מקום לחשוש שמא נעשה בהן על ידי המצרים מעשה הפוסלן מהקרבה.

והנה הקשו בגמרא (עבודה זרה כב:) על הברייתא האומרת לוקחין מהן (מן הנוכרים) בהמה לקרבן, ואין חוששים לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה ולא משום נעבד. והקשו בגמרא, בשלמא מוקצה ונעבד אם איתא דאקציה ואם איתא דפליחיה, לא הוה מזבין ליה, אלא רובע ונרבע לחוש. הרי לפנינו כי הנכרים דבוקים בעבודה זרה שלהם, וכאשר יודע הנכרי שהישראל קונה ממנו את הבהמה כדי לשחטה, לא ימכור לו הנכרי בשום אופן בהמה שהקצה לעבודה זרה או שכבר עבד אותה.

טענתו של משה רבנו הייתה, כי אם ירשה להם פרעה ללכת לזבוח במדבר כבקשתם, הרי כאשר יקנו בהמות לשם כך מן המצרים, יוכלו לסמוך על חזקתם שאינם מוכרים בהמות של עבודה זרה לצורך שחיטה, שהרי המצרים כולם ידעו היטב, כי בני ישראל לוקחים את הבהמות לשחיטה. אבל אם תקבל הצעתו של פרעה לזבוח במצרים, כל מצרי המוכר ממקנהו לישראל יש לחשוש שימכור אפילו מבהמות עבודה זרה, ואם תעלה על לבו מחשבה שמא תשחטנה על ידי בני ישראל, ימהר לדחות אותה, שמתוך שהם סמוכין ובטוחים בלבם שאנו חשים כעבדיהם, הם מיחסים לנו יראה ופחד מפניהם, ולדעתם אנו מתיירים לזבוח קרבנות במצרים מהטעם של 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו'.

נכון, אם כן, מה שנקט משה רבנו לשון 'לא נכון לעשות כן', היינו להקריב לשמים בהמות הנלקחות מן המצרים, והטעם, מפני שהם מיחסים לנו יראה ופחד מפניהם, ולדעתם סוברים אנו לאמר 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו'.

ע"פ יעלת חן

צבא בתרא קמו

נתינת תרופות לחולה מסוכן והאכלתו בכפיה

מבואר בסוגייתינו שטעם הדין שמתנת שכיב מרע קונה אף בלא כתיבה ומסירה, הוא משום שחששו רבנן שתיטרף דעתו אם לא ידע שישמעו לצוואתו, ולפיכך תיקנו שמתנתו תועיל אף ללא כתיבה ומסירה. ומדין זה הוכיח האגרות משה (ח"מ ח"ב סי' עד) לנדון האכלת חולה מסוכן בכפיה, כפי שיתבאר.

האגרות משה הקדים לדבריו, שחולה מסוכן אשר לדעת כל הרופאים [אף הקטנים יותר] אין סיכוי שחייו ימשכו יותר מזמן קצר, אין צריכים לתת לו תרופות המאריכות את חייו, ואף שוודאי שאסור לקרב את מותו וזה בגדר רציחה, מכל מקום אין צריך לנקוט באמצעים רפואיים מאריכי חיים.

והוכיח כן באגרות משה מהמעשה המובא בגמרא בכתובות (קד.) ששפחתו של רבי הטילה כד חרס לארץ בשביל שיפסיקו החכמים להתפלל לרפואתו, וכתב, שממה שהביאו בגמרא מעשה זה, נראה שנהגה נכון.

וכיוצא בדבר מצאנו לענין גוסס, שפסק הרמ"א (יו"ד סי' שלט ס"א), שמוותר לסלק את כל המפריעים למוות הגוסס, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, שאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע. לפיכך הוא הדין שיש להימנע מנתינת תרופות מאריכות חיים בלבד [פשוט וברור שיש לדון כל מקרה לגופו].

אך כתב האגרות משה, שיש להבדיל בין תרופות שלא צריך לתיתן לו, לבין צרכי הגוף הבסיסיים, כגון חמצן ואוכל, משום שחולה הזקוק לחמצן ואינו מקבלו, יסוריו גדולים הרבה יותר, ולפיכך צריך להעניק לו טיפול זה כדי למעט יסוריו. כך הוא הדין לגבי אוכל, שבהעדרו יסבול הרבה יותר ולפיכך צריך להאכילו בכל דרך אפשרית.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כד) כתב אודות משותקים ל"ע שחייהם אינם כלל חיים לפי המושגים הפשוטים שלנו וקשה מאד כח הסבל של החולה וגם של משפחתו, שעם כל זאת הננו מצווים וגם חייבים להשתדל בקום ועשה להארכת חייהם של משותקים, ואם הוא חולה חייבים ודאי להזדרז בהצלתו וגם לחלל עליו את השבת, כי אין ביד אדם למדוד את יוקר וחשיבות החיים אפילו לא בתורה ומצוות, שהרי מחללין את השבת גם על זקן חולה מוכה שחין אע"פ שהוא חרש ושוטה גמור, ואינו יכול לעשות שום מצוה וחייו הם רק למשא וסבל גדול על משפחתו וגורם להם ביטול תורה ומצוות, ונוסף לצערם הגדול הרי הם אזלי ומדלדלי, אפילו הכי מצוה בגדולי ישראל להשתדל ולעסוק בהצלתו ולחלל עליו את השבת.

ועוד יותר מזה כתב, שאפילו אם החולה מצטער הרבה באופן כזה שמצד ההלכה מצוה לבקש עליו שימות, מכל מקום גם באותה שעה שמבקש ומתפלל לדי' שהחולה ימות ג"כ חייב הוא להתעסק בהצלתו ולחלל עליו את השבת אפילו כמה פעמים. אבל מ"מ הואיל וסו"ס החיים של המשותקים הם רעים ומרים, וגם יש אשר טוב להם המוות מהחיים, לכן בכגון דא מסתבר שאין חייבין לעשות מעשה של נתוח בקום ועשה, ובפרט בזה שגם עצם אפשרות ההצלה אינה אלא ספק.

צבא בתרא קמו

מתנת שכיב מרע בניירות ערך שהנפיקו נכרים

בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רג) נשאל בדבר אדם אחד שהשקיע הרבה כסף בהלוואות שונות לממשלות ובתי מסחר גדולים ברבית ניירות ערך (אובליגאציונען), ובעת שהיה מוטל על ערש דוי כשכיב מרע חילק נכסיו לבניו ובנותיו במתנת שכיב מרע, וחילק גם את ההלוואות הנ"ל בכלל החלוקה, ושבק חיים לכל חי. והשאלה היא אם חלה מתנת שכיב מרע על אותם ההלוואות, כיון שפסק הרמ"א (ח"מ סי' רנג ס"ב) שהלוואת גוים לא חלה עליה מתנת שכיב מרע משום שלא סמכא דעתו של המלוה שישלם הגוי, ולפי טעם זה יש לומר שבניירות ערך ממשלתיות או של בתי מסחר שאינם יוצאים על אנשים פרטיים ודאי הסברא נותנת שכן סמכה דעתו, ובטוח הוא בשויים עוד יותר מכל הלוואה לישראל פרטי שהרי הם ניתנים למכירה בכל עת ככל סחורה, והרי הם כשוה כסף.

וכתב בשבט הלוי שבאמת לפי טעם זה שאין מתנת שכיב מרע מועלת בהלוואת נכרי משום שאין דעתו סומכת שיחזיר הנכרי את ההלוואה, מסתבר שמועלת המתנה בניירות ערך אלו. אבל יש להתבונן לפי הטעם האחר שכתב הב"ח שם, ורמז לו הש"ך (ס"ק לא), שעוד טעם יש שאין מתנת שכיב מרע מועלת בהלוואת נכרי משום שהלוואת נכרי אינה נקנית במעמד שלשתן, וכטעמו של רב אחא בריה דרב איקא בסוגייתנו שביאר שמה שמועלת מתנת שכיב מרע בהלוואה הוא משום דאיתיה בבריא בקנין מעמד שלשתן, וא"כ הלוואת נכרי שאינה נקנית במעמד שלשתן כמו שנפסק בשו"ע (ח"מ סי' קכו סכ"ב, עיי"ש), אין מועלת בה מתנת שכיב מרע. וכתב בשבט הלוי שהפוסקים שכתבו שהטעם שאין מתנת שכיב מרע מועלת בהלוואת נכרי הוא משום דלא סמכא דעתיה, נקטו להלכה כדעת רב פפא שאינו סובר שצריך להועיל בבריא במעמד שלשתן. והב"ח שכן כתב טעם זה שאינו מועיל בהלוואת נכרי משום דליתא בקנין מעמד שלשתן, פוסק להלכה כרב אחא בריה דרב איקא. ולדעת הב"ח גם בניירות ערך של נכרים לא תועיל מתנת שכיב מרע, שאף על פי שאין בהם חסרון מצד סמיכות דעת, מכל מקום סוף סוף אין קנין מעמד שלשתן מועיל בהן, וא"כ אין מתנת שכיב מרע מועלת בהם.

ושוב הביא בשבט הלוי שכבר עמד בשאלה זו בשו"ת מהרי"ט (ח"מ סי' צה), וכתב שודאי פוליסות אלו וניירות ערך נחשבים נכסים מעליא כל זמן שהם ביד המלוה, ובטוחים עליהם יותר מקרקעות, ויכול ליתנם במתנת שכיב מרע, ודחה גם סברא זו שכיון שאינם בקנין מעמד שלשתן לא תועיל בהם מתנת שכיב מרע, וכתב בתוך דבריו שכיון שטעם חז"ל שתקנו מתנת שכ"מ היה כדי שלא תטרף דעתו של החולה, א"כ מה יעשה זה שנכסיו מוטלים בחובות נכרים שפרנסתו מהם, במה יקנו אותם מקבלי המתנה, ובודאי תטרף דעתו, ואם כן סברא היא לומר שבכלל תקנת חכמים תיקנו שיוכל להקנות ניירות ערך אלו גם אם אינם בקנין מעמד שלשתן. וגם כתב מהרי"ט שאף על פי שאין לגוי קנין מעמד ג' מכל מקום ישנו בקנין בבריא, אם מטעם מחילה ואם משום שכל זמן שלא חזר הנותן עכ"פ קונה אפילו מנכרי, עיי"ש.

וגם בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' יא) האריך בזה, עד שכתב בסופו שלפי פירושו של חותנו זקנו פשוט ששטר חוב על גוים נקנים במתנות שכיב מרע בלי פקפוק, והכי מסקנא דהילכתא, והדברים ברורים.

קריאה לתורה על שם אביו הגוי

בסוגייתנו הובא מעשה באיסור גיורא ובנו רב מרי בר רחל. וכתב הרשב"ם (ד"ה דאיסור) שאיסור בא על רחל בגיותו וממנו נולד רב מרי, ולאחר מכן התגייר איסור ונעשה יהודי. והנה אף על פי שאביו של רב מרי היה איסור, אין רב מרי נקרא בכל המקומות על שם אביו אלא על שם אמו, 'רב מרי בר רחל' [כגון שבת קכד: ועוד].

והנה בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קלו) נשאל אודות יהודי שבא על גויה ונולד לו ממנה בן, ולאחר מכן התגיירה ונישאו בחופה וקידושין וגידלו את בנם על ברכי התורה, ושאל הבן אם יכול להיקרא לתורה על שם אביו, שהרי בנו מנכרית אינו נחשב בנו, ואם כן אינו נחשב אביו.

ובתחילת דבריו הביא המנחת יצחק ראייה מרב מרי שנקרא על שם אמו ולא על שם אביו, משום שאביו היה גוי, ומזה יש ללמוד אף בנידון זה שאינו נקרא על שם אביו מאחר שבנו מגויה אינו בנו. והוסיף שהדברים קל וחומר, שאם בנו מישראלית אינו נקרא על שמו כמבואר בסוגייתנו, קל וחומר שכן הגויה לא יחשב בנו, שהרי אינו מתייחס אחריו.

אך כתב שבאופן השאלה שהבן גדל אצל הוריו כל השנים ונהגו בו כהורים גמורים, אפשר שיכולים לקרוא לו על שם אביו. שכן מבואר בתשובות מיימוניות (סי' מח) והביאה הרמ"א (חו"מ סי' מב) שהמגדל יתום בתוך ביתו, אם כתב עליו בשטר 'בני', אין השטר מזויף, כיון שגם המתגדל אצלו נקרא בנו. ולפי זה אפשר שמותר גם לקרוא לו לספר תורה על שם אביו, כיון שנחשב כמו בנו. אך מסקנת דבריו היא שאין להתיר זאת בנידון השאלה שנולד הבן מגויה.

אך בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קסז) נקט בפשיטות שאין לדמות נידון של קריאה לתורה לדיני שטרות, וביאר, שדווקא בשטר התיר התשובות מימוניות לקרוא על שם אביו המאמץ, משום שבשטרות צריכים לברר את כוונת הכותב, וכיון שכוונת הכותב אכן כך היא, השטר כשר, אך לענין קריאתו לתורה אין להתיר, משום שבקריאה לתורה יש לומר את שמו האמיתי, כדי שלא יצא מכשול לדברים אחרים ממה שישמעו בני אדם את שם מי שמכריזים עליו כאביו ויסברו שהוא באמת אביו.

מתנת שכיב מרע

גר שיש לו בן שאין הורתו בקדושה, הואיל ואינו יורשו כך אינו יכול ליתן לו נכסיו במתנת שכיב מרע, לא כולן ולא מקצתן, שלשון ירושה ומתנה לגבי יורש אחד הם. ואם תאמר יקנה, נמצא זה יורש את אביו, לפיכך אם נתן לגר משאר הגרים, מתנתו קיימת. וי"א דלא יוכל ליתן לשום אדם במתנת ש"מ, כי אם דרך הודאה, וכן נראה עיקר. י"א אע"ג דמתנת ש"מ של גר אינו כלום, מ"מ אמרינן בו מצוה לקיים דברי המת, אם נתנו עכשיו ליד שלישי לשם זה. ויש חולקין.

דין הנכסים

גר שמת ולא הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה, אע"פ שיש לו בנים שהורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כל נכסיו הפקר וכל הקודם בהם זכה.

הקנה לחבירו כל מה שבביתו

בשו"ת לחם רב (לבעל הלחם משנה, סי' קא) נשאל בדבר ראובן שצוה מחמת מיתה ואמר שנותן במתנה גמורה מעכשיו לנער אחד את החנות שלו וכל הסחורות והמעוות שבה במתנה גמורה, אם חלה המכירה, כיון שמבואר ברמב"ם (מכירה פכ"א ה"א-ה"ג), שהמקנה לחבירו דבר שאינו מסויים, אם היה מינו ידוע אע"פ שאין מדתו ומשקלו ומניינו ידוע הרי זה קנה, ואם אין מינו ידוע לא קנה, ולכן האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך בכך וכך, או בשק הזה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, וכן כל היוצא בזה. ואם כן לכאורה לא קנה הנער את החנות ומה שבתוכה כיון שדבר שאינו מסויים הוא ולא סמכה דעתו.

וכתב בלחם רב שאין דברי הרמב"ם אמורים אלא במקום שאין הקונה יודע מה שיש בבית ובחנות, אבל אם יודע הוא מה שיש שם קנה, אף על פי שהמוכר לא פירט ולא סיים דבר בשעת המכר. ובזה ביאר מה שפסק הרמב"ם (מכירה פכ"א ה"ח) שהאומר לחבירו אני מוכר לך כל נכסי קנה הכל, ומקורו במה שמבואר בסוגייתנו שדנו בכל פרטי דיני שיוור וסמיכות דעת במי שמקנה כל נכסיו לאחרים, ולא דנו בזה כלל משום חסרון מקנה דבר שאינו מסויים, ועל כרחך הוא משום שבסוגייתנו מיירי שהקונה ידע מה יש בבית, ובאופן זה אין חסרון בסמיכות דעתו וקנה שפיר אף על פי שהוא דבר שאינו מסויים.

וכתב עוד בלחם רב, שלפי שהכל תלוי בסמיכות דעתו של הקונה, סברא היא לומר שרק הקונה שנתן מעות אין לו סמיכות דעת בקנין שאינו מסויים, שאינו יודע אם מה שנמכר לו שוה את מעותיו אם לאו. אבל במקבל מתנה אין חשש סמיכות דעת, שכל מה שיקבל שוה הוא לו. ועל פי זה פסק בנידון שאלתו, שכיון שהנער קיבל את החנות במתנה ולא נתן מעות עבורה, אין חסרון במה שלא היתה ההקנאה בדבר המסויים.

אך בשו"ת רע"א (תניינא סי' ז) דן במי שמכר חמצו ולא סיים כל המקומות שיש בהם חמץ אלא סתם ואמר שמוכר 'כל חמצו', והמורה הורה לו שלא חלה מכירתו ואסור לו להנות מהחמץ הנמצא כיון שלא היה הקנין בדבר המסויים, ורע"א חלק וכתב שהרי זה כאומר כל נכסי מכורים לך שחל הקנין וכמבואר בסוגייתנו, ולא חילק בדבר בין מי שידע מה שיש בנכסים הללו לבין מי שאינו יודע. ובאמת העלה בצ"ע מאי שנא מהאומר 'כל מה שיש בביתי מכור לך' שלא קנה לפי שהוא דבר שאינו מסויים.

דיני מברחת נכסיה

האשה שכתבה כל נכסיה לאחד, בין קרוב בין רחוק, קודם שתנשא, אע"פ שאם נתאלמנה או נתגרשה תבטל המתנה, אין הבעל אוכל פירותיהם, ואם מתה בחייו, אינו יורשה, שהרי נתנה אותם קודם שתנשא, וכשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור. ולא עוד אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כולם, קודם, וכתבה למקבל מתנה קנה מהיום ולכשארצה, שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה, אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה, ואם מתה אינו יורשה. יש מי שאומר דדינא דמברחת דווקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה, מתנה חלוטה, מתנת עלמין. אבל אם כתבה לו כן, קנה לגמרי.

אם תפילין בכלל בגדים

בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קמח) נשאל ע"י הרה"ק מספינקא בדבר מי שנדר מעות ופירש בעת שנדר שהמעות יהיו לצורך הלבשת ערומים, ואחר כך נזדמן לו עני הזקוק לתפילין, ורצה לקנות לו תפילין במעות אלו שנדר, והסתפק אם תפילין בכלל מלבוש הם ובכלל נדרו שנדר להלביש ערומים נכללת גם קניית תפילין, או שמא אין תפילין בכלל מלבוש. והגה"ק מספינקא הביא מתיקוני זהר (תיקון כא) שכתב על הפסוק (שמות כב כו) 'היא שמלתו לעורו' דא משכא דתפילין דאתמר בהון ויעש וגו' כתנות עור וילבישם, הרי שתפילין נקראים מלבוש.

והמהרש"ם הביא שהרשב"א בתשובה (ח"ב סי' קפג) נשאל בדין שכיב מרע שצוה לתת לאלמנתו כל מלבושיה, אם גם קישורי הראש בכלל המלבושים, והשיב: הלא תראה הציץ בכלל שמנה בגדים, וגבי תפילין אמר ביוצא בהם בשבת דרך מלבוש הם, אלא שאין הולכין במתנה ומכירה אלא אחר לשון בני אדם, וכסבור אני שהאומר תנו לי כל מלבושי וכו' אין תפילין וציץ בכלל, שאין לשון בני אדם לכללם בלשון מלבושים ולא בכלל בגדים וכו' עכ"ל. ומבואר שלדעתו גם אם בלשון תורה תפילין הם בכלל מלבוש, מכל מקום בלשון בני אדם אין תפילין בכלל מלבוש.

אך מדברי הרשב"ם בסוגייתנו הוכיח מהרש"ם שחולק הוא על הרשב"א וסובר שאף בלשון בני אדם התפילין הם בכלל מלבוש, שבסוגייתנו דנו אם ספר תורה נכלל בכלל 'נכסי', וביאר הרשב"ם הספק, אם כתפילין הוא ובכלל 'נכסי' הוא, או שמא תפילין הרי הם בכלל נכסי כיון שמלבוש הם, ואמרו לעיל שגלימא היא בכלל נכסי, אבל ספר תורה מצוה הוא ולא מלבוש ולכן אינו בכלל נכסי. וכן פירשו עוד ראשונים בסוגייתנו. והרי בסוגייתנו דנים לענין לשון בני אדם, ומבואר שתפילין הן בכלל מלבוש גם בלשון בני אדם, ודלא כהרשב"א. וגם הנמוקי יוסף ועוד ראשונים פירשו כרשב"ם, ורבים הם נגד הרשב"א והלכה כמותם.

אבל שוב דחה מהרש"ם ראייה זו מדברי הרשב"ם, וכתב שיש לומר שבודאי לפי צד הבעיא שס"ת אינה כתפילין היה הטעם בזה משום שתפילין הם מלבוש ולכן ס"ת אינו בכלל נכסי, אבל לפי הצד השני באיבעיא שס"ת דומה לתפילין ואף הוא בכלל נכסי, יש לומר שגם תפילין אינם מלבוש בלשון בני אדם, וזהו הטעם שס"ת ותפילין שוים ושניהם נקראים נכסי. וא"כ גם לשיטת הרשב"ם ושאר הראשונים שפירשו כמותו נמצא שספק זה הוא בעיא דלא איפשטא, וא"כ בודאי יש להחמיר כדעת הרשב"א ואין לקנות תפילין ממעות מלבוש ערומים, אלא אם כן במקום זה קורין לתפילין בלשון חול ולא בלשה"ק בשם מלבושים, שאז יש להקל. וע"ע שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רכד אות כא-כה), ובמה שהעיר בשו"ת קנין תורה בהלכה (ה"ד סי' קמו) בדברי מהרש"ם בראייתו מסוגייתנו.

שינוי נוסח התפילה בבית הכנסת היפך תנאי הבונה

בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' לו) נשאל בדבר בית כנסת שנתרם על ידי נדיב שתיקן מפורשות בעת שנדב שיתפללו בבית הכנסת הזה בנוסח אשכנז. ואחר שנים רבות נפטר הנדיב, ומכל מתפללי בית כנסת הקבועים הזה נותרו מתי מספר, והיו חבורת חסידים ואנשי מעשה שמסיבות שונות נסגר בית הכנסת בו התפללו, ולפיכך ביקשו להתפלל בקביעות באותו בית כנסת שנשארו בו מעט ממתפלליו הישנים, ומניינם של המתפללים החסידים גבוה בהרבה. ונשאל בחלקת יעקב אם כולם יסכימו לשנות הנוסח אם מותר בכלל לשנות מאשכנז לספרד, ואף אם מותר עדיין יש להסתפק אם מותר לעבור על התקנה של הנדבן שלא ישנו.

ובתחילה דן בחלקת יעקב אם בשל ההכרח יהיו רשאים החסידים להתפלל בנוסח אשכנז ולשנות בכך ממנהגם מקדמת דנא או לא. והביא החלקת יעקב, שמדברי הפוסקים מתבאר ששינוי כזה אסור לשנות, וכן מבואר בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' טו) ובשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' מג), שנקטו בפשיטות שאסור לאדם לשנות את נוסח תפילתו באופן קבוע מנוסח אשכנז לנוסח ספרד. ואף הדברי חיים (או"ח ה"ב סי' ה) שהתיר לשנות מנוסח אשכנז לספרד, לא התיר לשנות מנוסח ספרד לנוסח אשכנז, לפיכך אין לשנות.

וכיון שכן נמצא שכדי לאפשר להם להתפלל בבית הכנסת ולהציב גבול אלמנה, מן ההכרח לשנות את הנוסח של התפילה, ולפיכך נדרש החלקת יעקב לשאלה, אם אכן רשאים לשנות מרצונו של הנודר שהתנה כן בתנאי מפורש.

והביא את דברי השולחן ערוך (יו"ד סי' ריח ס"א), שבנודר או נשבע אנו הולכים אחר כוונתו של הנודר ובכך אנו מפרשים את דבריו, והביא השולחן ערוך כמה דוגמאות לדבר. וכתב בט"ז, שכאשר הנדר נוגע לאחר, אין די באומדנא רגילה בכדי לשנות ממשמעות נדרו, אלא צריך אומדנא דמוכח. והביא בחלקת יעקב דוגמא לדבר את הדין הנזכר בסוגייתנו בשטר מברחת, שבו אנו למדים, שאף על פי שהאדם עשה מעשה גמור שיש בו משום מכירה, אין כוונתו למכור אלא להבריא את נכסיו, משום שאנן סהדי שלא יתן לאחרים את כל נכסיו מבלי להשאיר דבר לעצמו. וזוהי אומדנא מוכחת המועילה גם כשהנדר נוגע לאחרים.

אך כתב בחלקת יעקב, שמדברי התוספות בכתובות (מז: ד"ה שלא) מבואר שכשהנדר אינו תלוי בדעת אחר, אין צריך גילוי דעת ומספיקה האומדנא, ולפיכך, נדיב זה שבנה את בית הכנסת, אף על פי שלא גילה דעתו בכך, אומדים אנו את דעתו שניחא ליה בשינוי תנאו, כיון שבכך ישמע קול תפילה ותורה בבית הכנסת ביתר שאת, ולפיכך רשאים לשנות הנוסח עך אף התנאי.

צבא בתרא קנג

איסור קללת חבירו וטעמו

כתב החינוך (מצוה רלא), שציותה התורה שלא לקלל אחד מישראל, בין איש בין אשה, ואף על פי שאין בנו כח לדעת באיזה ענין תנוח הקללה במקולל ואיך יש כח בדבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר שנדע דבר זה מפי הבריות, נאמר כי משרשי המצוה, שמנענו השם מלהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מלהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו (מועד קטן יח.) ברית כרותה לשפתים, כלומר שיש כח בדברי פי אדם. והביא החינוך **שהרמב"ם** אמר בטעם מצוה זו, שהוא כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס, ועוד האריך בענין בספרו. וכתב החינוך שנראה מדבריו, שסובר שלא יבוא באמת נזק אל המקולל בקללה, אלא שתרחיק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות. וכתב על זה החינוך 'וכל דברי רבנו נקבל, עם היות לבנו נאחז במה שכתבנו יותר, שבהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עלינו, וכמו שכתוב (בראשית ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, נתן בה כח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה, ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע. ואפשר לומר עוד, כי הענין להשביט ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום, כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבואו דברי המקלל באזני מי שקילל'.

ובשו"ת יגל יעקב (גוטליב, או"ח סי' כד עמוד מט) הקשה על דברי החינוך שנקט בדעת **הרמב"ם** שאין מגיע נזק אל המקולל בקללה, שהרי בסוגייתנו מבואר שבא דין תורה לפני רבא ופסק בו רבא לפי דעתו ולא כפי שהיה לו לפסוק, וקללה אותו בעלת הדין ואמרה שתיטבע ספינתו, וביקשו להציל את רבא מהקללה על ידי ששרו בגדיו במים, ואף על פי כן לא ניצל מן הטביעה. הרי שהקללה יש בה כח להזיק המקולל. וכן הקשו עוד אחרונים על דברי החינוך. ובספר **יפה ללב** (חו"מ סי' כז סק"ה) הקשה מדברי **ספר חסידים** (סי' תקע"ו), שכתב שכבר היו חכמים יושבים ובא אחד ושאל אותם למה אם הבן מכה את אביו לאחר מותו פטור ואם מקללו חייב, ואם מת האב ועושה בו חבורה ודם יוצא אמאי אינו חייב, מאי שנא אם בעבור ביזוי שמקללו גם זה ביזוי שמכהו לאחר מותו, ואמרו לו שטעם חיוב המקלל אינו משום הביזוי אלא משום שמועלת הקללה ועל ידה יש הזיק לאב לנשמתו, משא"כ בהכאה. ומבואר בדבריו שהקללה מזיקה למקולל, ורוב דברי ספר חסידים הם דברי **הרמב"ם**.

ו**כתב בחשוקי חמד** (ברכות ז.) שנפקא מינה במחלוקת הרמב"ם והחינוך לענין מי שעבר וקילל את חבירו בלי שידע חבירו מהקללה, שלא נתבזה חבירו, אם צריך הוא לפייסו. שלדעת הרמב"ם אין נזק בקללה אלא למקלל שהרגיל עצמו במידות מגונות, ואם כן תקנתו היא בתיקון נפשו שלו. אך לדעת החינוך הזיק לחברו בקללתו, ואם כן ראוי שיעשה עבורו סדר התרת קללות [כגון הסדר שסידר **הרש"ש** להתרת קללות או הנוסח שנדפס במחזורי איטליא הקדומים] ויתן ממון לחכם כדי שיברכו.

כפתור

הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין

כתיב (דברים טז יז) **'איש כמתנת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך'**, רצה לומר דממך הכל והכל של הקב"ה. אך אמרו חז"ל (ברכות לה.) אחר ברכה הארץ נתן לבני אדם, נמצא אחר ברכה קנה האדם את הדבר ואחר כך נותן לה' משלו, והיינו 'איש כמתנת ידו' כאלו הוא מתנת ידו של עצמו ולא של הי"ת, שהרי כברכת ה' אלקיך אחר ברכת ה', אשר נתן לך הארץ לבני אדם, אם כן מידך נתת להקב"ה. ואפילו הכי אומר התנא באבות (פ"ג מ"ז) לחסידים ואנשי מעשה תן לו משלו, שאעפ"י שכבר הקנה לך הארץ לבני אדם, מכל מקום יד עבד כיד רבו, ומה שקנה עבד קנה רבו, והיינו שאתה ושלך שלו, שהרי גם אתה בעצמך שלו, ואין לך קנין בלא רבך ית"ש, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה וההוא אמר 'כי ממך הכל ומידך נתנו' (דברי הימים א' כט יד), אע"ג שבודאי לצדיק כדוד המלך ניתנה לו הארץ, מכל מקום אמר כי ממך הכל וכנ"ל. ונראה לי היינו דכתיב 'לה' הארץ ומלואה', וגבי 'והארץ נתן לבני אדם' לא כתיב ומלואה, נמצא שייר הקב"ה מלואה לעצמו, והנותן מתנה לעבדו ושייר לעצמו כל שהוא לא יצא עבד בן חורין ולא קנה הנכסים, כי מה שקנה עבד קנה רבו.

(חתם סופר, ראה)

דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמו

איתא שהפסקות משמשות ליתן ריוח להתבונן, כל פרשה היא בינה אחרת ואיתא שיש חמשים פרשיות בתורה היינו כנגד חמשים שערי בינה, פרשה זו היא סתומה ויעקב אבינו הראה שאפילו כשיש הסתר וחושך גם כן יכולים לעורר, איתא במדרש ילקוט שמעוני תורה ויחי (רמז קנז) משל למה הדבר דומה לעבד שהאמינו המלך על כל מה שיש לו, נטה אותו עבד למות וקרא לבניו ובקש לעשותן בני חורין ולומר להם היכן הוא דייתיקי שלהן והאוני שלהן, ידע המלך עלה המלך למעלה הימנו, נשא העבד עיניו וראה המלך והפליג הדבר שהיה מבקש לגלות להם, התחיל לומר להם בני עבדיו של מלך אתם היו מכבדין אותו כדרך שכבדתי אותו כל ימי חיי, כך יעקב בקש לגלות לבניו הקץ מיד נגלה עליו הקב"ה וא"ל לבניך אתה קורא ולי אי אתה קורא. דייתיקי הוא התורה שהיא שטר חירות, כדאיתא (אבות פ"ו מ"ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, איתא ואין לנו שיור רק התורה הזאת, לכל איש ישראל יש חלק בדייתיקי וכל אחד צריך להתייגע בתורה, ועל ידי התורה יכולים להגיע להכל, וזה מכחו של יעקב אבינו שמדתו אמת והיה תורה בלבד. איתא דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמו, וזה המשל לעבד שנטה למות, ככתובין ומסורין דמו היינו תורה שבכתב ותורה שבעל פה, יעקב אבינו השאיר דרכים עבור כל נפש מישראל שלכל אחד יש חלק בתורה, וזהו מה שאיתא מיד נגלה עליו הקב"ה, היינו שכל אחד מישראל קיבל חלקו בתורה.

(אמרי אמת הרה"ק מגור, ויחי תרצ"א)

גם לילד שלך מגיע !!!

חומש 'עוז והדר' המשיג את כל הסט!

סבא לומד דף היומי בשפה ברורה של עז והדר, אבא מכין את השעור עם מתיבתא של עז והדר, אברהמי לומד בשייבה בגמרא של עז והדר ויענקי לומד הלכה במושגה ברורה עז והדר.

מהיום גם אני לומד בעז והדר

חדש!!

חומש עוז והדר מפואר לתלמידים עם תמונות תלת מימד מאירות עינים להמחשת הנלמד

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66